

# VÝBER ZO SPISOV SÁRY SALKAHÁZI

## Po práci

V tom čase už tretí mesiac sme robili takto: od rána do obeda, počas obeda krátka prestávka, potom v jednom kuse bez prestávky, do neskorej noci. Dielňa bola špinavá, tmavá a vlhká aj - cez deň. Aj cez deň svietila elektrina. Po šiestej hodine večer sa už nekúrilo. Veľa sme sa namrzli. Bolo pred Vianocami. Boli sme veľmi unavení. Sotva sme jedli. Kúsok slaninky sme krájali špinavými zaglejenými rukami, zo svojho chleba sme špinavými, lepkavými rukami lámali sústo. Sem-tam sme chvatne jedli. Občas sme jeden druhému dali ochutnať zo svojho jedla. Slanina jedného bola viac paprikovaná, iného cesnakovaná. Zo svojho horkého čaju som niekedy dala svojmu druhovi. On zasa, keď to bolo treba, doniesol vodu. Aj s cigaretami sme sa delili.

Zrazu neočakávane, bez akéhokoľvek prechodu, prestali cezčasy. Vtedy sme odchádzali domov o šiestej. Vykročím z brány a minútku som tam zostala, dostala som závrat a ranu do prs.

- Čo je toto? Kde som?

Cudzie a neznáme mesto.

Výklady sa mi i trbliecu storakými svetlami a storakými farbami. Električka si zvoniac uháňa, autá trúbia a ľudia pobejú.

- Kde som?

- Alebo kde som bola?

- Alebo čo to je?

Také zvláštne .....

- Čo je to ?

- Nič.

Ibaže som vždy vychádzala z dielne o polnoci. A po polnoci je mesto iné ako cez deň, večer.

Auto sa zriedkavejšie prešmykne. Ľudia skoro vôbec. Niekedy veselá spoločnosť alebo jeden - dvaja opilci, pred ktorými utekám na cestu....

Teda iba toľkoto....

- Iba toľkoto?

A predsa, o koľko jasú, krásy a hodnôt prichádzam, a ani náhodou ich neviem nikdy uzrieť !

Vonku sa všetko trbliece, tancuje, svieti. V dielni, vo vnútri je špina, zima a tma...

A to ubíja...

*Új Élet, 1933, (Nový život)*

## Blíži sa sobota

(Na pamiatku jedného dňa môjho robotníckeho života)

### I.

Vtedy som už celý týždeň tvrdo pracovala. Bol piatok. Mohlo byť po desiatej, práve som ukončila svoju robotu:

Hotová som. Čo mám teraz robiť?

- Rozrežte tie dva balíky! Rovno...

- Na akú veľkosť?

- Stroj je nastavený. Na vonkajší vinkel.

Dala som sa do rezania. Za hodinu som s tým hotová:

- Hotová som. Čo mám robiť?

Krátke ticho a potom :

- Viete čo? Rozrežte všetky tie rovné listy sedemdesiatky.

Ani som sa nepozrela, koľko je to balíkov, len som sa znovu pustila do roboty. Do obeda som to vynikajúco zvládala. Ale už počas obeda som cítila, že mi svaly na rukách silne pulzujú.

Malá svalová horúčka - myslela som si - nič to.

Poobede som ďalej krájala. Šlo to, šlo. Ťahala som mechanicky nôž, ťahala, ťahala.

Hop! Stojíme:

Mechanicky nôž vyt'ahuje!

Dolu vždy vytiahne o jeden-dva milimetre.

Oprava skrutiiek, príklepy kladivom:

No, už je to dobre.

Trvalo to päť minút, dovtedy som stála.

Chcem sa pustiť do krájaní: Jaj! Rameno mám také, ako by ho nožom párali: pulzuje, bolí, burácajú svaly. Ale iba mechanicky ťahám nôž, ťahám, ťahám.

Pol štvrtej. Čelo mi tiež pulzuje, priam počujem pulz srdca: tram, tram, tram.

Mám mokrú košeľu, ale čelo suché. Vyhrňam si rukáv pracovného plášťa. Zapaľujem cigaretu, ale neviem ju fajčiť, priam vypľúvam dym. Nechcem ju!

Pol štvrtej a päť minút. Joj! Čo je, zastal čas? Jazyk sa mi lepí o podnebie. Napijem sa vody.

Kde je čistý papier? Trasúcimi prstami nedočkavo hlcem vodu.

Znovu krájam. Krájam, krájam, len krájam.

Čelo mi klepoce nad'alej. Už ma aj nohy bolia, aj chrbát, každý úd.

Kedy bude pol šiestej?

Štvrť na päť. Hovorím, čas stojí! Vláčim obalové balíky, a vtedy mám pocit , že ma celé vnútro bolí.

Nová cigareta. Kým si pripaľujem, aspoň oddýchnem. Ale ani túto nechcem. Ako keby mi dym ešte viac prilepil jazyk k ústam.

Vodu! Vodu!

Teraz už nehľadám ani čistý papier. Nech je hocijaká . Len nech môžem piť. Ovlažím si ňou čelo a zápästie.

Znovu krájam. Krájam. Stále s väčším úsilím, vždy ťažšie.

Pol piatej!

Stojí, čas stojí! Kedy bude pol šiestej? Koľko balíkov je ešte? Štyri.

Stroj stále vyt'ahuje, iba vtedy nie, keď s celou váhou naň postavím. Od toho ma rozbolia kríže.

Vodu! Vodu!

Nechcem ani čistý ani špinavý papier! - Otáčam kohútik a hlcem prúd vody.

Znovu krájam. Nieкто mi dvoma sponami stláča spánky. Do ramena si utieram čelo. Na ramene mi zostáva čierna vzorka potu. Ktosi začína rozprávať zábavnú príhodu . Stojí uprostred dielne a tak hovorí.

Vzhladnem. Vidím mu okolo očí vrásky zbiehajúce sa do úsmevu, ústa, ktoré sú tak plné smiechu, že smiech z nich kypí. Ale prečo kníše hlavou? A prečo sa potáca? Aj stena sa hýbe, aj stroje, aj stoly. Tancujú - alebo len vo mne sa všetko krúti? Nečakám na koniec príhody, pohodím dolu hlavou k práci. Teraz vybuchne smiech. Všetci sa smejú. Tento smiech ma vybičuje k hnevu. Z čoho sa smejú? Prečo majú dobrú náladu? Zatiaľ čo mňa bolia všetky údy? Všetky údy ma bolia! Tak ma bolia! V duchu ich hreším. A všetkých. A čas len pomaly ide. O päť minút pol šiestej. Päť minút! Ešte päť minút! A akých dlhých päť minút!

Ešte týchto niekoľko kartónov rozkrájam a zbytok zostane na zajtra.

Koľko je ešte na krájanie?

Dva balíky.

Rozkrájajte aj tie v cezčasoch!

Inokedy sú cezčasy najväčšou radosťou. Teraz?

S hnevom začínam rezat'. Všetky svoje sily nútím, hnev mi dáva novú silu. Tak t'ahám mechanicky nôž svojimi dvoma zúriacimi rukami, že len tak vrieska. Teraz už nevidím, necítim, nepočujem a vôbec nerozmysľam. Nevieť už nič. Chcem iba jedno: byť čo najskôr hotová, čím skôr odísť domov, odísť domov! Oddychovať! Lahnúť si! Joj! Odísť domov! Odísť domov!

Padá, plieska nôž: odísť domov.

Som hotová.

Stojím.

Nevieť sa ani pohnúť. Ruka mi ešte stále zvierá mechanicky nôž. Priam násilím si z neho odťahujem prsty. Ale tie sa nechcú vyrovnat', zostávajú tak, zohnuté, i keď už nič nedržia.

Idem domov. Padá studený jesenný dážď. Duje studený jesenný vietor. Ako dobre, keď mi ochladí spotený chrbát. Ramená mi visia ako prázdne rukávy kabáta. Nemám ani toľko sily, aby som ich zdvihla. Nejaká neznáma ruka mi t'ahá plecía smerom k zemi. Vlečiem sa hlavou a pleciami spadnutými dopredu. Nohy ledva t'ahám za sebou.

Prichádzam domov. Červené, horúce, rozpálené, dlane s pľuzgierami nechávam unavene plávať vo vode.

Líham si. Len čo sa natiahnem, cítim : všetky údy mi bičuje únava. Akoby ma bol rozdrvil obrovský mlyn. Otrásné: mlyn!

## II.

Na druhý deň.

Každá včerajšia bolesť ma dvojnásobne bolí. Každá včerajšia únava mi dvojnásobne unavuje telo. Ale zobúdzam sa s občerstvenou dušou. Včerajši hnev, zlosť, nespokojnosť, karhanie iných bolo /telo, zem, blato, špina/ vykrúcanie sa mojej udupanej, temnej duše. Dnes je moja duša čerstvá, silná a mohutná. Moje telo je dnes zbytočne unavené. Do práce pôjdem s čerstvou, silnou a mohutnou dušou, i keď s unaveným telom. Dnes sa tak veľmi viem tešiť z ľahšej práce. Dnes sa naozaj teším!

Tak sa viem tešiť zo soboty: iba doobedňajšej práce, z výplaty, zajtrašnej nedele, ako dieťa na Vianoce. Blažene, radostne pracujem. Blažene, radostne počúvam žarty, bezstarostne sa smejem.

„Ja si už po tomto tak budem žiť svoj svet“.../začiatok veľmi známej piesne, asi zľudovenej/.

Hej! Haj! Spievajú mi ústa, spieva duša, spievajú stroje, beží čas. A ako len uteká? Je poludnie. Výplata.

Koľko cezčasov ste mali?

Nahlasujem. / Teraz sa teším aj zo včerašých cezčasov! / Dostávam ceduľu a peniaze.

Tu je vaša výplata. Týždenné zvýšenie budete mať o desať korún .

Myslím, že radosť kypí z duše. Radosťou sa mi naplňa zrak. Zvýšenie o desať korún! Pracujem blažene, s čardášmi do jednej hodiny. O jednej domov. Doma sa ma pýtajú drahé matkine slová:

- Si veľmi unavená?

- Čože by som bola unavená! Dostala som zvýšenie o desať korún! O desať korún viac!

Aj oči mamy sa šťastne lesknú. Ja nie som unavená, aj preto som šťastná!

Kým pojedám svoj obed, dovtedy sa moje priam extázne šťastie uvoľňuje na blížiacu sa šťastnú nedeľu, na tichý pokoj.

*Kassai újság, .XI.1928, (Košické Noviny)*

## Hrkoce peštianska električka

V peštianskej električke cestujú rôzni ľudia. Keď takto sedím a hľadím von na domy, nevidím toho veľa. Ak sa však poobzerám vo vnútri električky, môžem zbadat' všeličo. Isteže,

často vidím aj také, že naľakane zatváram oči, zapchávam si uši: hrubosti, odroštnosť, nadávky, hádky, netrpezlivý hlas... Ale možno tu vidieť aj mnoho pekného, čo rozohrieva srdce, ba neraz núti k smiechu.

Raz, bolo to dávno, niekedy začiatkom zimy, nastúpil do električky starček trasúcimi rukami, opieral sa o palicu. Električka nie je preplnená, ale miesta na sedenie niet. Oproti mne sedí matka a pri nej 10 ročné dievčatko. Starký sa dotacká, zastane pred dievčatkom, tichým, prosiacim hlasom vraví:

- Dcérenka, uvoľni mi miesto, aby som si sadol, lebo nohy ma už neposlúchajú.

Tu matka nahnevane ho okrične:

- Prečo by vstala? Lístok si zaplatila!

Srdce mi tých niekoľko slov mučí. Ktosi vstáva, starček si sadá. Cudzia dáma príliš hlasnej matke tlmeným hlasom iba toľko povie:

- Neželám vám, aby ste raz vy boli v takom položení s takými nohami a toto isté museli vypočúť. Oči matky sa zaškria, ústa sa otvárajú na odpoveď, ale už ju nepočujem, lebo urýchlene prestupujem. Rozmýšľam o tom, čo bude z dievčatka, keď dostáva takú zlú výchovu.

Je večer pol deviatej. Čakáme na električku, ktorá nepochopiteľne dlho mešká. Akonáhle prihrmí, začína sa tlačnica, netrpezlivé sácanie pri nástupe. Prichádza aj moja. Horko-t'ážko sa mi podarí nastúpiť. Pretlačím sa do stredu. Kým príde sprievodca, len horko-t'ážko vyhrabem svoj celodenný lístok. Podľa jeho pomarančovej farby môže každý vidieť, že som odchádzala ráno pred pol 10. A teraz je už večer pol desiatej. Nuž pekný bol ten dnešný deň! Som trochu unavená. Predo mnou sedí staršia dáma, oblečená do večernej róby. Pekný módny kožuch z perziánu, na sivých vlasoch šatka z čipiek, v ruke drobná taštička fialovej farby. Obzerám si ju a v duchu hádam: kde asi ide teraz, alebo odkiaľ prichádza...Medzitým električka uháňa, prešli sme hádam dve-tri zastávky, keď sa zrazu postaví: „Nech sa páči, sadnite si,“ - hovorí mi milo.

„Ďakujem, neunúvajte sa,“ vravím, lebo sa trochu hanbím, že mám zaujať miesto oveľa staršieho. Vtedy tichúčko povie iba toľko: „Len nech sa páči sadnúť, vidím, že máte veľa balíkov, ráno ste sa pohli a iba teraz sa vraciate domov.“ Nuž toto sa nemôže odmietnuť. Že si to všetko všimla, môžem poďakovať iba tým, že si sadám na jej miesto. Ona zostáva stát. Nenašiel sa nik, kto by jej bol uvoľnil svoje miesto.

\*\*\*

Električka má aj zvláštny humor. Niekedy sa stretávame s vtipným, veselým sprievodcom dobrej nálady. Svojimi "poznámkami" rozosmeje celý vozeň. Keď zdraželi lístky, vtedy sa stalo, že ktosi mal poznámky na drahé cestovné a žartovne sa snažil jednat'. Sprievodca takým istým tónom ho tromfol:

„Ľutujem, nemôžem zľaviť z ceny, aj ja som toľko zaplatil“

Potom sú tu veľmi zdvorilí sprievodcovia, ktorí vítajú nastupujúcich milým slovom. Nie takým obyčajným „...ponáhľajte sa nastupovaním“, ale jasavou, dobrou náladou, ako keby sa zvlášť tešili každému jednému cestujúcemu: „Nech sa páči, postúpte ďalej! Máme ešte dost' miest na sedenie!“

/Stretla som sa aj s takým, ktorý k tomu dodal: Prípadne sedia na nich / sú obsadené, ale to nevádi!/  
/

Jeden sprievodca neustále hovoril: „Ráďte obsadiť miesta! Ráďte sa unúvať viac dopredu! Buďte taký láskavý a prejdite doprostred vozňa atď., atď....“ Natoľko sa poplietol, v zdvorilosti, že pokračoval takto: Ráďte mi uvoľniť miesto, aby sa mi ráčilo unúvať dopredu! Všeobecná radosť, smiech. On si to ani nevšimol.

Keď sa minule objavili plagáty proti nadávaniu, musela som čakať na električku číslo 49. Čakám, čakám spolu s ostatnými. Rad radom prichádzajú čísla 11, 5, 45, len 49 neprichádza. Každý je už netrpezlivý. Tu a tam počuť podráždené slovo. Už sa neznámi zoznamujú, aby spoločne mohli nadávať na električku. V tejto napätej, rozhnenej nálade sa zrazu ozve jeden veselý hlas: „No prosím, už prichádza šiesta 45-ka, ale ešte ani jedna 49-ka. A je zákaz nadávať!“ -

okamžite sa všetkým netrzeplivcom rozjasní tvár, ústa natiahnu k úsmevu. A smiech naplní všetkých ako upokojujúce pohladenie.

Milé, horké, veselé, smutné, drobné a zlé situácie možno vidieť v peštianskych električkách. Spozorujem i tieto i tamtie.

Ale spomínať chcem iba na dobré!

## V električke

Električka s rachotom uháňa. Ešte nebola plná, ale sotva bolo miesto na sedenie. Akosi nás vždy bolo viac. V jednom kúte sedeli veselé, bezstarostne sa smejúce dievčatá: tenistky. Tak sa zdalo: mieria domov. Medzitým sa pomaly zaplnilo každé miesto. Pritrafili sa iba jeden-dvaja vystupujúci, ale nastupujúcich bolo čoraz viac. Na jednej zastávke nastúpilo mimoriadne veľa cestujúcich: ženy, muži, mladí, starí, deti. Jedna chudobná žena, určite robotníčka, v zodratých modrých šatách, v poplátanej zástere, s veľkým košom a diet'at'om na rukách sa len ťažko predierala dopredu. Asi 10 mesačné diet'a je bledé, chudé. Žena má okolo 30, má vyrobené, silné, robotné ruky. Oči hnedé a celkom unavené. Obočie dohora, ako keby sa neprestajne divila. Žena len ťažko vedela sa pretlačiť dovnútra. Ale zozadu ju tlačili, tak s biedou sa predierala. Dostala sa ku skupine rozosmiatych dievčat. V tom momente vyskočilo jedno z nich a ponúklo svoje miesto. Bolo to elegantné, moderné, pánske dievča s tenisovou raketou. Žena sa prekvapene na ňu pozrela. To nečakala. Dievča sa pozrelo na diet'a. Trochu sa usmialo.

Žena si ihneď sadla, ticho poďakovala za prepustené miesto. Nebolo núkania, nebolo odmietania. Jedno bohaté, elegantné, bezstarostné pánske dievča odovzdalo svoje miesto robotníčke, lebo zbadalo, že je unavená, má diet'a na rukách.

Neviem, kto si to ešte všimol. Ja som to zbadala. Táto udalosť bola balzomom duše. Električka ďalej hrmoce. Diet'a si dáva do úst drobnú pästičku. Matka svojou zásterou utiera tvár diet'at'a a hladí mu vlasy. Niečo pošepkala diet'at'u. Potom pozrela dohora. Jej unavené oči sa trochu rozžiarili.

Veselé dievčatá čosi tichšie, vážnejšie rozprávali.

Električka hrkoce. Nastupujúci a vystupujúci sa menili. Konečne som na mieste. Vystupujem.

*A Nap, 9. 11. 1929. (Deň)*

## Aj také niečo možno vidieť

Jedno poludnie, keď som išla domov, po ulici mi išli oproti dvaja starší robotníci. Bolo leto. Mali na sebe tmavé, od oleja a sadze čierne nohavice a od slnka a prania vyblednuté modré košele. Prichádzali oproti bez slova, trochu zhrbení, s hlavou ovisnutou nadol. Bolo vidieť, že idú z práce, unavení, hladní. Nerozprávali sa. Boli odo mňa tri-štyri kroky, keď na jednom zo stromov obrubujúcich ulicu, začal spievať vták. Sladko, blažene. Radostne sa šírili jeho zvuky.

Jeden robotník náhle zdvihol unavenú hlavu, pozrel na strom s akousi tichou, pokojnou radosťou povedal svojmu druhovi:

- Pinka! Pinka!

Na minútku obaja zastali, pozerali na strom, ich tvár, preoraná starosťami, zažiarila, unavené oči sa zablýskali radosťou. Potom sa pohli, šli ďalej.

Ja som na minútu zastala a dívala sa za nimi. Aj od spevu pinky bolo krajšie, že aj srdce dvoch ľudí, dvoch silných, robotníkov s unavenými tvármi od sadzí a "hrubej duše", tak uchvátilo malé vtáča, že unavení, špinaví, idúc z roboty, postáli na minútku s rozjasnenou tvárou, aby sa kochali v speve drobného vtáčika.

Aj dnes, keď si na to spomeniem, cítim pri srdci príjemné teplo: hľa, niet tej špiny, únavy, vyčerpania, práce, ktoré by nám zabránili nezbadat', nevšimnúť si drobné vtáča.

A práve ono je iskierkou radosti v ťažkom virvare života.

\*\*\*

Bola som unavená a nervózna, bez nálady. Mala som veľa práce, musela som sa ponáhľať. Šla som, náhliac sa po ulici. Nečakane som sa ale musela zastaviť. Nahnevane som zastala. Dvaja nádenníci sa snažili do jednej brány vtiahnuť dôkladne naložený vozíček, ale nedarilo sa im. Vozík bol ťažký. Viackrát sa do toho dali, ale kolesá vozíka sa vždy zasekli na hranatom prahu brány.

Oproti mne stáli dvaja chlapi. Taktiež čakali, aby mohli prejsť. Len stáli, stáli a sledovali trápenie dvoch nádenníkov, potom sa nečakane pozreli na seba. Nepovedali ani slovo, ale obaja sa postavili tam, za koniec voza a hlasným výkrikom " ho, rúkk" pomohli vozíku cez prekážku.

Potom ani nečakajúc na vďaku, trochu udivených nádenníkov, pokojne pokračovali v ceste ako keby sa nič nebolo stalo, ako keby nič neboli dali.

Tým dvom neznámym boli nielen nádenníci dlžní vďakou, ale aj ja. Aj ja! Lebo moju namosúrenú, nervóznu, unavenú náladu zaliala odrazu akási neha. Na tvári sa mi objavil pokojný úsmev pre ľudské porozumenie a lásku, ktorej som bola svedkom.

Ďakujem!

\*\*\*

Je horúco, slnko páli. Pred jedným obchodom stojí veľký nákladný voz a dvaja robotníci s námahou vláčia vrecia do obchodu. Plecia majú skrivené. Z čela padajú veľké kvapky potu. Tváre majú fialovočervené, silne odľukujú.

Teraz sa obaja postavili k vozu. Jeden práve dvíha jedno vrece na plece. Druhý mu pomáha. V tom momente prechádza okolo prázdny voz. Na kozlíku mladý výrastok. Pred vozom vychudnutá mrcina - kôň., zničená od práce a hladu. Ledva-ledva dvíha nohy. Kolená sa jej podlamujú. Kráča tak, smrteľne unavená, ako keby každú minútu mala sa zosypať. Na kozlíku sediaci výrastok veselo si vyhvizduje a bičom tvrdo a dlho udiera po úbohom zvierati, opraty silne trhá rukou. Vysilená hlava koňa sa ťažko zdvíha a unavenými nohami pokúša sa bežať.

Dvaja nosiči vrec to vidia. Jeden z nich, ktorý sa už práve pohol dovnútra, sa teraz zastavuje - na pleci ťažké vrece - a pozerá za miznúcim vozom. Hlavu, nakoľko len môže, obracia dozadu ku svojmu druhovi, kútiky úst mu ovisli a nahnevano, rozčúlene prehodí dozadu:

- Videl si toho soplíaka, ako bil to úbohé zviera?

Trochu natrasie vrece na pleci, odpľuje si, potom vojde do obchodu.

Z čela mu steká pot, tvár má fialovočervenú, na pleci skoro centové vrece a zbadal, že ubližujú, nespravodlivo ubližujú úbohému zvierat'u!

*Nagyasszony, IV.roč.1.č.*

## **Tak sa to stalo**

V obchode bolo veľa ľudí. Musela som čakať. Predo mnou sa tlačilo päťročné dieťa. Už asi štvrtýkrát si pýtalo kilo soli, svojím tenkým hláskom, ale nevšimli si ho. Pri ňom mladá dáma. Keď dieťa piatykrát zakričalo: " Prosím, dajte mi kilo soli ", zašepkala dáma tovarišovi, - dajte mu, a dajte mu aj desať dekov hodvábných cukríkov- .

- Tu je soľ a tu je aj trocha cukríkov. Poďakuj sa milostivej, - vraví tovariš medzitým, čo mu podáva cukríky.

Dieťa nevraví nič, iba sa na dobrú dámu usmieva žiariacimi očami. Potom rýchlo uteká z obchodu.

O niekoľko minút som bola vonku. Ako kráčam po ulici, vidím pred prvou bránou toho mládenčeka s ďalšími tromi deťmi. Všetky majú vystreté ruky, on šťastne, vážne, s veľkou,

preveľkou ochotou delí obsah malého balíčka. Občas zatrasie vrecúškom a nakúka, či je ešte niečo v ňom, štedro rozdáva. Bolo to pekné a nezabudnuteľné...

\*\*\*

Chudobný, otrhaný proletár pečie gaštany a vo svojom zodratom kabáte trasie sa zimou na najveternejšej, najchladnejšej časti mesta. Vidím ho tam každý deň, na tom istom mieste, so stiahnutými plecami. Tu jedného večera zďaleka vidím, ako pred malými kachličkami stoja dve otrhané deti ulice. Dve otrhané malé deti v obrovských topánkach, v dlhých kabátoch, s padajúcimi čiapkami.

Jedno stojí o kúsok ďalej, to druhé stojí odvážne pred chlapom, pozerá sa naň a niečo hovorí. Ten sa pozerá na decko, počúva ho, potom bez slova zdvihne vrchnák na pekáči a podá dieťaťu jeden horúci chrumkavý gaštan. Dieťa ho schmatne do fialova premrznutých rúk, šťastne si ich ohrieva, potom bleskovo narovná pravú ruku a ukazujúc na svojho druha, takto prehovorí: „Prosím aj jemu dajte jeden!“

Chlapec zasa nepovie ani slovo len vyberie jeden gaštan a podáva druhému. Aj ten ho schmatne. Ešte trocha postávajú, pozerajú na chlapca, potom sa pohnú, v modrých rukách stískajú gaštan a počujem iba toľko ako víťazným, šťastným hlasom prehovorila:

- Vidíš!? Vidíš, koľko dobroty a krásy je v jednom plode gaštana?....

*Katholikus N. 15. 2. 1932. (Katolícka žena)*

## Ondrejkových deväť rokov

Ondrejkov prvý rok bol pozoruhodný tým, že sa narodil. Ale on o tejto pozoruhodnosti nevedel veľa.

Jeho otec patril medzi ľudí veľkých pästí, chudých visiaticich fúzov v špinavých košeliach, ktorých stovky možno vidieť na pouličných rohoch, kde zvykli postávať nádenníci bez práce. Jeho matka zasa bezmenná hrdinka žien proletárokov, žena smutných očí, horúceho srdca.

Ondrejko bol piatym dieťaťom, ale zo štyroch prvých nežilo ani jedno. Keď sa Ondrejko narodil, jeho otec už veľmi a sucho kašľal. Celým ich majetkom bola rozheganá posteľ, dva slamníky, dve stoličky, jeden ošúchaný stôl, no a tri koruny. Je to čudné, no Ondrejkovi sa predsa len tešil. Akosi sa rozohriali otcove vpadnuté prsia, keď prvýkrát vzal svoje dieťa na ruky.

- Zostane, - povedal žene, - oči sa mu zajagali. - Uvidíš, zostane. Je to silné, pekné dieťa, ani jedno nebolo takéto silné. Žena mlčala a vzdychla si. Oči sa jej zarosili. Kto vie, na čo myslela? Či na deti, ktoré zomreli, alebo na to jedno, čo zostalo? Veľmi sa tešila Ondrejkovi, možno aj Ondrejko sa tešil životu, lebo plakať ho nepočuli celý Boží deň.

- A prečo by aj plakal? - pýtal sa otec, keď matka sa preto trápila.

Je to múdry chlapec, vie, že ho máme radi. No a potom nehladuje, je aj zabalený do vankúšika.

Mal aj vankúšik. Odkiaľ? ...Len sám Pán Boh vie, skadiaľ sa vzala v poslednej chvíľke na každé bábätko narodené v núde košielka a vankúšik. Takto sa to dostalo aj jemu. Tak ho niesli na krst vo veciach, ktoré sčasti dostal do daru, ostatné boli vypožičané. To nie je dôležité. Veď svätená voda rovnako tečie na hlavičku drobného človečika, či je zavnutý v hodvábe alebo preležanej perinke.

Aj na hlavu Ondrejka tiekla. Hlboko spiace dieťa vtedy na okamih otvorilo očká, ako keby si chcelo pozrieť ruku, ktorá leje milosť na jeho dušu. Na minútu otvoril oči a potom spal ďalej.

Nasledujúce dva roky Ondrejkov boli ešte fádnejšie ako prvý. Pravda, vtedy sa naučil chodiť a hovoriť, ale aj hladovať, ale to všetko bolo také samozrejmé. Nevedel, že by to mohlo byť aj ináč...

Keď mal štyri roky, zomrel mu otecko. Stalo sa to takto:

Celé týždne ležal a matka hore-dolu lietala, drhla, prala, nosila drevo, vláčila balíky, schodila si nohy za niekoľko korún, vykonávala najodpornejšie práce, dusila sa, lebo choroba zachvátila

už aj jej pľúca, niekedy vyžmýkala na jej pery krv, ale to málinko, čo potrebovali ku životu, mali všetci traja. Ondrejko bol celý deň doma. Pohrával sa vonku na dvore a odbehol k otcovi. Jedno dopoludnie jeho otec s prestávkami prerývane s utrpením chrčal. Keď Ondrejko prišiel dovnútra a to počul, postál pri biednej posteli a díval sa na otca. Otec zdvihol ruku na znak aby prišiel k nemu. Ondrejka pritiahol celkom blízko a bolo niečo hrozné v jeho očiach. Ondrejko, ktorý sa ešte nikdy nebál, teraz sa naľakal.

- Vörösovú ...úúú, Vörösovú...úúú, zavolaj...- chrčal otec.

Ondrejko vybehol a s veľkým krikom hľadal susedku. Potom videl len toľko, že vošla, ale onedlho vyšla von. Uviazala si šatku a zakričala druhým susedom: Nagyová, dajte mi pozor na krumple, hneď prídem. Gašpar Farkas zomiera, žiada si kňaza ...- a už aj bežala.

Nagyová pri varení zemiakov mala ešte toľko času, že pohladkala Ondrejkovu hlavu a vtlačila mu do hrsti veľký kus chleba s lekvárom.

- Och, ty úbohé chud'atko...! Kde máš mater?...

Ondrejko nerozprával, lebo jedol. Bol hladný, tak sa napchával chlebičom.

Onedlho sa vrátila Vörösová, o niekoľko minút prišiel aj kňaz. Ondrejko sa pohol domov, ale neopovážil sa vojsť dnu, iba vo dverách stál. Videl, že kňaz sa hlboko skláňa nad otcov, ucho drží celkom pri otcových ústach. Bolo veľké ticho. Iba otcov chrčivý šepot bolo počuť. Potom aj kňaz prehovoril niekoľko slov. Na stole boli dve sviečky a kríž. Nikdy sa nedozvedel, ako sa to tam dostalo... Videl, že kňaz ešte čosi robí pri otcovi. On sa však neopovážil pohnúť. Nepohol sa ani vtedy, keď už kňaz bol na odchode. Postál nad ním vo dverách. Niečo sa opýtal, ale Ondrejko nevedel odpovedať, iba pozeral na otca. Kňaz ho pohladkal po hlave, malý krížik mu nakreslil na čelo, potom odišiel.

Ondrejko iba tak stál, stál vo dverách. Otec ležal bez pohybu, so zavretými očami. Neskôr otvoril oči. Horel v nich zvláštny oheň.

- Ondrejko....- vydýchol takmer nečujne – Ondrejko. Diet'a išlo bližšie k otcovi. Muž zdvihol veľkú, kostnatú ruku, ale toľko sily už nemal, aby ju položil na hlavu syna.

- Povedz matke...- tu sa tak dlho trápil a slabnutými prstami pokúšal odstrániť zo svojho hrdla tvrdú ruku, ktorá ho tak tlačila, že slová sa mu strácali v chrčaní. Až po dlhej chvíli vedel pokračovať:

- Nech ju ... Boh žehná....

Potom ticho ležal. Oči znova zatvoril. Ondrejko tam stál pri posteli, cmúľal dva prsty a díval sa na otca. Videl zvláštne veci. Napriek tomu, že otec sa ani nepohol, tvár sa mu tak vyrovnávala, tak vyjasňovala, že sa Ondrejko začal tešiť.

Onedlho prišla domov matka. Vtedy sa biedna diera naplnila jajkaním a plačom. Plač sa dlho ozýval izbou, naplnil celý špinavý dvor, prenikol cez dvere a prit'ahoval susedov. Izba Ondrejkových sa naplnila sústrastnými, bedákajúcimi susedmi.

V jeseni nasledujúceho roku sa Ondrejkoví sťahovali. Z ulice Tolnay, kde sa narodil, do Werku VI.

Werky... šiesty, siedmy, ôsmy....čo by ste vy, komárňanské hradné múry vedeli rozprávať, dúpätá plné spodnej vody, tmavé kazematy, o hriechu, chorobe, biede, aké čierne, tmavé farby by sa pred nami miesili, aké hrozné, kosti škrípajúce zvuky by na nás padli, keby ste sa raz ozvali!...

Veľa starostí so sťahovaním nebolo. Farkasová kdesi zohnala káru, na to sa všetko zmestilo. Aj Ondrejko pomáhal. S veľkou ochotou vliekol dve tenké podušky preležané perím. Pravdou je, že pred Werkmi aj dvakrát cupol do blata, ale sa neudrel. Vankúše zablatili. Dostal za to dve zauchá a bolo po sťahovaní.

Vo Werkoch sa na Ondrejka usmiali lepšie dni. Bolo tam detí ako trávy na lúke. Na všetko sa tam dalo hrať. Mohli revať, čo im hrdlo ráčilo, a mohli behať ako splašené žrebce. Vždy sa našlo miesto, kde sa mohol zohriať, keď mu mat' nebola doma.

Najväčšou senzáciou jeho života bola predsa len škola. Školu - ako každú veľkú budovu - poznal doteraz iba zvonku. Teraz mohol vkročiť cez jej bránu. Takú veľkú, mnohookennú izbu ešte nevidel. Steny snehobiele, ovešané obrazmi. Aj chodby boli plné obrazov, ale tie dobre



nevidel, lebo viseli veľmi vysoko. V triede si mohol všetko dobre popozerať. Niektorý obraz bol veľmi zábavný. Napríklad ten, na ktorom jeden hríb slúžil ako dom pre trpaslíka a okolo tancovali rôzne chrobáky a hmyz. Ondrejkoovi sa najviac páčil tento obraz. Natoľko, že raz sa opýtal pána učiteľa, kde sa dajú zbierať takéto hríby?

Vtedy bola práve hodina počtov, učiteľ vysvetľoval, že dve ceruzky a jedna ceruzka sú tri. Keď sa Ondrejko nečakane informoval o nálezisku hríbu, učiteľ na chvíľku pozeral naň s hnevom. Keď Ondrejko prstom ukázal na obraz a opakovane sa spýtal, kde možno nájsť takéto hríby, vtedy sa len zasmial a povedal, že v lete si urobia výlet a budú hľadať takéto hríby.

Na Vianoce dostal v škole pár topánok. Vtedy od radosti nemohol zaspať. Ešte nikdy nedostal nové topánky, tieto boli prvé. Boli šité na jeho nohy! Boli zo silnej tvrdej kože, na podpätkoch mali podkovičky, vpredú pracku zo žltej medi. Potom s okovaným podpätkom vyoral také čiary na šmýkačke, že ľad sa len tak iskril...

Ondrejko chodil už do druhej triedy, keď si matka všimla, že dieťa začína byť vážnejšie, tichšie. Myslela si, že tichu ho učia v škole. Ani o kašeľ sa veľmi nestarala, veď ktoré dieťa v zime nekašle? Keď ešte aj po Veľkej noci Ondrejko kašľal, začalo to jej materinské srdce trápiť. Ale nie, nechcela veriť tomu, čo tušila.

- Je to iba zlý zvyk,- myslela si. - Odo mňa sa učí, odo mňa počuje.

Možno že správne verila, lebo prešlo leto a Ondrejko prestal kašľať. Jedného dňa potom v jeseni prišiel Ondrejko s veľkou radosťou zo školy. Bol tak rozradostený, že slová sa z neho sypali, mat' ledva porozumela čo hovorí. Horúčku dostal na hodine náboženstva, lebo dôstojný pán tak pekne rozprával o prvom svätom prijímaní, ktoré bude v máji, že Ondrejko a ostatné deti odchádzali domov s nadšením. Plameň nadšenia vyhorel, ale teplo lásky zostalo. V škole bol Ondrejko usilovný a pozorný. Učil sa dobre. Jedného decembrového večera Ondrejkovu oči žiarili horúčkou a líca mu horeli tak, že matka ho naľakane strčila do postele. Dvakrát bol u nich lekár a matka ho trikrát vzala k doktorovi. I keď Ondrejko niekedy aj vstal z postele, už nikdy nebol zdravý. Len sa tak ponevierať, ťahal, spravil niekoľko krokov, občas skúšal vyjsť. Hovoril málo, veľa kašľal. Jeho chudé, drobné telo sa čoraz viac zosušalo. Iba oči sa mu zväčšovali, rozširovali, horel v nich záračný oheň. Jeho drobné srdiečko túžilo za školou, matka ho nestačila utešovať, že veď na jar...

Raz ho navštívil dôstojný pán. Ondrejko jasal od radosti. Dôstojný pán prisľúbil, že príde aj inokedy. Sľúbil, že ak Ondrejko nevyzdravie, doma ho vyspovedá a dostane sväté prijímanie. Ondrejko žiaril šťastím tri dni. Bol netrpezlivý, plánoval si, motkal sa, rozprával. Potom týždne ležal. Po Veľkej noci mu bolo trochu lepšie. Začiatkom mája ho znovu navštívil dôstojný pán. Veľa sa rozprával s Ondrejkom. Vyskúšal ho z náboženstva. Ondrejko odpovedal. Dôstojný pán sa divil. Ondrejko mu ukázal svoj zodratý katechizmus.

- Synáčik, - povedal dôstojný pán, - dávaj dobrý pozor. V nedeľu ráno prídem za tebou. Vyspovedám ťa a dám ti sväté prijímanie. Prinesiem ti malého Ježiška...Ondrejko bez slova pozeral do tváre dôstojného pána. Aj dvakrát otvoril ústa, ale nemohol hovoriť. Práve vkročila jeho matka. Vtedy Ondrejko vyskočil a silne zakričal:

- Mama!... V nedeľu! - Ale viac nepovedal, lebo odpadol. Matka ho s plačom dvíhala. Dôstojný pán ju upokojoval. Konečne sa ukludnila. V nedeľu ráno nebolo tej moci, ktorá by ho bola udržala.

Bolo pekné, teplé slnečné ráno. Pred hradbami pevnosti sa už zelená tráva čerstvou, žltkastou, novou farbou, ktorá žiarivo okrášľuje každú jarnú rastlinu. Ondrejko mal zaplátané, ale čisté šaty. Matka riadila izbu. Potom bežala k susedom po čistú prikrývku. Túto príležitosť Ondrejko využil na to, aby vybehol von, pozrieť sa, či už ide dôstojný pán. Vyvliekol sa von, lebo už na chôdzu nemal síl. Len čo sa dostal von cez bránu Werku VI, natiahol sa v zelenej tráve.

- Ako dobre, že som vyšiel, - myslel si, odtiaľ dobre vidieť na cestu. Ležal, ale občas zdvihol hlavu. Slnko svietilo, a Ondrejko sa šťastne kochal v tom. Myslel na spoveď. Niekoľkokrát si zopakoval spovednú formulu, aby nezabudol. Potľapkal si vrečko, v ňom mal papier, vytrhnutý list zo zošita, na ktorý si včera napísal hriechy. Vytiahol ho a prečítal si ich. Z očí mu vytryskla

slza, keď prečítal, aký bol zlý. Z druhého vrecka vytiahol kúsok, zbytok ceruzky a tam dopísal: " Nikdy viac nebudem zlý a vždy ťa budem milovať ". Táto práca ho tak unavila, že spadol do trávy. Hlavu si trochu nadvihol, a tak pátral, či ešte neprichádza dôstojný pán. Keď videl, že nie, vtedy tíško zavrel oči. Otvoril ich až vtedy, keď ho niekto oslovil po mene:

- Ondrejko!

Ondrejko sa posadil a cítil, že je úplne pri sile. Pred ním stál chlapec podobného veku. Bol mu známy, predsa ho nespoznal. Jeho odev bol odevom chudobných detí. Nebol otrhaný ani špinavý. Mal svetlé vlasy a usmiate, veselé oči. Keď sa Ondrejko pozrel do očí cudzieho chlapca, aj sám sa rozveselil.

- Čo tu robíš Ondrejko?

- Čakám.

- Poď so mnou, pôjdeme oproti - a natiahol ruku smerom k Ondrejkoví.

Ondrejko chytil ruku cudzieho chlapca. Bola teplá a silná. Vstal.

- Ja som veľmi slabý, lebo som chorý.

Cudzí chlapec sa smial: - Ale, čo by si bol chorý, čo by si bol slabý? Si až veľmi silný. Ideme na dlhú cestu. Neboj sa iba poď!

A Ondrejko vykročil. Cudzí chlapec držal Ondrejka za ruku a on cítil, že z tejto ruky sa doň vlieva zázračná sila. Táto sila prebehla celým telom a o chvíľu Ondrejko už šiel takou istotou, ako keby nikdy nebol chorý. Zrazu Ondrejko zbadal, že kráčajú po schodoch, ale schody nevidel. Vtedy zrazu zastal.

- Ty!...- povedal cudziemu chlapcovi a otočil sa k nemu. Vtedy sa aj cudzí chlapec otočil zoči-voči. A teraz Ondrejko videl, že má úplne iné šaty, ako keď sa pohli. Teraz mal snehobiely, po členky siahajúci oslepujúci rubáš, tvár mu tak svietila, že Ondrejko zahanbene sklopil oči. Vtedy povedal cudzí chlapec iba toľko:

- Ondrejko, čakal si ma, nuž som prišiel. - Objal ho a v tom oheň, teplo, plameň prenikol

Ondrejkom a Ondrejko bol nekonečne šťastný... Presne vtedy došiel dôstojný pán pred Werk VI, a videl ako tam Ondrejko leží v tráve.

- Ondrejko! - oslovil ho, - Ondrejko,- opakoval, keď sa diet' a ani nepohlo.

- Zaspal, - pomyslel si a prišiel k nemu bližšie.

- Ondrejko! - vykrikovala teraz aj Farkasová, ktorá vyšla z brány. - Ondrejko, kde si? ...

Keď uvidela dôstojného pána pribehla .

- Spí,- povedal dôstojný pán a zohol sa, aby ho zobudil. Keď sa mu dotkol pleca, zbledol a náhle sa narovnal.

- Čo je-? - spýtala sa ustarostená Farkasová a aj ona sa zohla. Sklonila sa nad Ondrejka. Pozrela do žiariacej tváre diet'at'a. Potom sa narovnala. Z očí jej padali slzy, ale hlas mala tichý, celkom tichučký:

- Zomrel.

*Prágai Magyar Hírlap, 25. 12. 1935.*

## **Zomrelo Vargových dievča**

/ Úryvok z románu/

Ktosi ťažkou rukou rozrazil dvere. Malá úbohá izba sa odrazu naplnila jajkaním a vzlykajúcim plačom.

- Preboha! Pomôžte!...

Obe vyskočili. Bola to Vargová. Priam vpadla cez dvere.

- Čo sa stalo? - Zomrie mi Mariška, - dusila sa žena.

- Zomrie moja Mariška...

Szemková hodila na seba ručník.

- Čo sa jej stalo ?

Žena dlho hlasito plakala. Slová sa jej kde-tu lámali, a kde-tu zadŕhali v slzách:

- Nevie...jaj...neviem...

Magda Csáthová vytrhla svoj kabát zo skrine a utekala za nimi. Dvor sa ozýval plačom Vargovej. Nuž, veď nikdy nebola zdravá..., ale od včera večera ... Ach, môj ty Pane Bože... ešte aj toto...ešte i toto!

Vtedy bola prvý raz v pivničnom byte Vargových. V malom dúpätí - lebo nebolo tam nič iba posteľ a stôl. V jednom kúte veľká kopa slamy, roztrhaný zbytok plachty a tenká prikrývka v červenej návlečke. V druhom kúte drevo, šatstvo, riad vo veľkom neporiadku. Pivničný byt mal sotva okno a takto bol takmer úplne tmavý. Malá polámaná petrolejka stála na stole. Sklo mala špinavé a začmudené a malý brloh bol plný petrolejovej vône. Magda Csáthová najprv pristúpila k posteli, aby mohla vidieť chorú. V posteli nebolo nikoho. Vtedy si všimla, že aj Vargová aj Szemková stoja v kúte, kde bola slama. Pristúpila. Na slame nasypanej na zemi, v špinavej, posteľnej bielizni ležalo najstaršie dieťa Vargovej. Nahla sa nad ňu. Dievča na ňu pozrelo, ale oči sa jej akosi prevrátili. Ústa mala tenké a bez krvi, vyžraté od horúčky. Rukou krčovite držala prikrývku. Občas pohla ústami. Biedny vzdych z nich vyšiel. Szemková položila ruku na čelo chorej, pri dotyku sa nemocná triasla. Matka sa k nej sklonila a tíško, dlho sa jej vypytovala, či niečo nechce. Chorá už nevedela hovoriť. Tak sa zdalo, že už ani matku nepozná. Iba hádzala hlavou doprava - doľava z utrpenia. Szemková sa narovnala:

- Už sa nebude dlho trápiť, - povedala šeptom Vargovej.

Z Vargovej vytryskol dlhý, hlasný nárek:

- Potrestal nás Pán Boh! Potrestal nás Pán Boh!

Magda Csáthová by bola rada vyriekla nejaké upokojujúce slovo, ale hrdlo mala stiahnuté.

- Lekár bol? - spytovala sa Szemková. :

- Čoby... z čoho?... tíško smrkala. Szemková sa pozrela dookola:

- Kde je otec ?

Vargovej znovu vyrazil plač.

- Od včera večera sedí v krčme. V piatok, sobotu robil, ale nedal ani grajciar... dva dni sme nejedli.

Z jedného kúta teraz bolo počuť krik a hádku. Magda Csáthová sa obrátila. V kúte sa pohrávali tri deti, chlapci, doteraz boli ticho, ale zrazu sa pobili. Szemková zašla k nim: Nezatvoríte si hneď papule, sopliaci! Marš hore! Choďte k nám, hneď prídem. Potom dostanete trocha polievky, - a po jednom ich popohnala po schodoch. - Bežte po dvore, - kričala za nimi. - Hneď prídem! Potom sa obrátila k Vargovej:

- Prečo ju nedáte do postele? Veď chuderke tam musí byť hroznel...

- Vždy tam spávala, - zalamovala Vargová rukami, ale išla k posteli a začala ju rozoberať.

Bolo by treba zavolať otca domov...

-Ale koho mám preň poslať?...Niektorého chlapca?...Vyhodí ho, ani hovoriť mu nedovolí...

-A keď príde domov a dozvie sa ...toto ľúbi najväčšmi...

Teraz predstúpila Magda Csáthová:

-Ja pôjdem preňho. Kde je? - ale hlas mala neistý. Vargová na ňu pozrela naľakane a Magda Csáthová, keď zbadala ženinu bledú, od slz zmáčanú tvár, pristúpila bližšie:

-Idem. Kde je?

-Och, nech vás požehná dobrý Boh. Ale ak je opitý, nebudete ho vedieť doviest' domov... Tu bude v krčme na rohu...

Magda Csáthová sa pohla. Už bola tma, na uliciach zapaľovali plynové lampy.

Magda Csáthová šla rýchlo. A predsa, keď prišla blízko krčmy na rohu, spomalila kroky. Okno krčmy bolo vysoko, nevidela cez neho dovnútra. Na hnedých zasklených dverách bola vyblednutá záclona. Zvnútra bolo počuť rozťahaný opilý spev. Trochu jej stislo srdce, ale napriek tomu smelo vkročila. Akonáhle za sebou zatvorila, postála a poobzerala sa dookola. Bola to malá miestnosť, bolo v nej spolu iba päť alebo šesť stolov. Pri špinavých drevených stoloch sedeli

Ľudia, Magda Csáthová jedným pohybom hľadala únik. Krčma bola plná dymu. Dym jej pálił oči. Bol tam veľký krik a hluk. Pri jednom stole hrali karty. Pri druhom sa v opilosti driemalo, pri tretom sa hádali a dvaja veľkými silnými päťami tak búchali po stole, že poháre naľakane zvonili o seba. V jednom kúte sedeli iba traja a títo sa veľmi dobre zabávali. Boli speváci. Jeden jednooký otrhaný cigáň s podľobanou tvárou sedel tam vedľa nich a na svojich rozpadávajúcich sa husliach im brnkal. Vedľa ich stála s dieťaťom na rukách bledá, chudá žena, vedľa nej dve deti a tichým, naliehavým hlasom hovorila jednému zo zabávajúcich sa, no tí si ju ani nevšimli.

Magda Csáthová iba stála, stála, potrebovala všetku svoju silu, aby nie silno, no predsa nahlas zakričala do hluku krčmy:

- Matej Varga! Teraz na minútku nastalo v krčme ticho a každý spozornel, každý pozrel na ňu. Magda Csáthová stála s divo tlčúcim srdcom. Nik sa nepohol. Nieкто zakričal toto:

- Nie je tu, odišiel. Iný hlboký hlas zakričal späť:

- Neodišiel, ty hovädol! Je vonku na dvore.

- Anciaša, tvojej mizernej, špinavej papuli! Tak kto je to hovädol? Čo? - z poza jedného stola vyskočil vysoký, plecnatý chlap s vyvalenými očami a rýchlym pohybom hodil pohár smerom k nadávajúcemu. Čelo mu zaliala krv, zapotácal sa. Potom nahnevane siahol za stoličkou a po dlhom, oplzlom zahrešení sa pohol smerom k hádzucemu. Nepobili sa, lebo oboch zachytili susedia. Zato hádzali po sebe hrubé špinavé slová.

Magda Csáthová si myslela, že hned' omdlie.

Utíchlí aj speváci a jeden z nich sa nahnevane obrátil k ženičke:

- Choďte do frasa, kým sa nenahnevám, lebo potom oľutujete!

Žena povedala bojzlivlo niekoľko slov, ale chlap jej s veľkým jedom vylial medzi oči obsah pohára a hrozivým gestom sa postavil.

Žena sa náhlivo pohla. Ústami bez hlasu ševelila. Svojou zásterou ako na ochranu prikryla svoje na rukách sediace dieťa, druhé dve zas naľakane rýchlo hopkali popri nej. Tak odchádzala von ako zbité, úplne vyčerpané, vykopnuté zviera.

Magda Csáthová stála bezmocne. Nevedela, čo má robiť.

Zo všetkých strán pozerali na ňu. Pobadala, že tu i tam hovoria o nej. Počula bezočivý rehot.

Zaťala päste. Nemohla by tam zostať, keby nebola myslela na zomierajúcu dcéru Vargových.

- Tu je Matej Varga! - zakričal teraz nieкто. Magda Csáthová sa tým smerom pozrela. Viacerí prichádzali dverami, ktoré sa otvárali na dvor. Magda Csáthová opäť zakričala meno Mateja Vargu. Jeden chudý, nízky mužský so zapadnutými lícami a ovisnutými fúzami sa k nej blížil. Chôdzu mal neistú. Občas sa potkýnal na vlastných nohách.- Vy ma hľadáte? - pýtal sa potkýnajúcim sa jazykom.

Magdu Csátovú, ako uviedla opitého Mateja Vargu, zaliala zlosť.

- Poďte ihneď domov! - povedala rozkazovacím tónom.

Ale Matej Varga bol opitý, a tak sa len so širokým úsmevom usmieval sa a mávol rukou:

Potom...potom...- začal ťažko, ale hlas Magdy Csátovej vybuchol :

- Nehanbite sa?...Vaša dcéra zomiera, vy zasa...Matej Varga zbledol. Omámená, opitá hlava akoby sa mu začala prečisťovať:

- Čo sa stalo?- spýtal sa zlomeným hlasom.

Hlas Magdy Csátovej sa stíšil.

- Poďte domov, lebo Vám dcéra zomiera...

Opitý muž sa zapotácal a oboma rukami šľahol na plecía dievčat'a: moja dcéra ..., moja dcéra...chrčal stonúc. Hnev Magdy Csátovej sa v momente rozplynul. Poľutovala muža.

- Kde máte klobúk? -Chlap siahol do vrečka, hodil na plech pultu niekoľko korún: - potom inokedy donesiem ostatné...-mrmlal, potom sa pohol von, dávajúc si na hlavu špinavú, dotrhanú čiapku. Vyšli. Matej Varga na minútku zastal. Veľkými dúškami vpíjal do seba čistý večerný vzduch. Dlho stál so sklonenou hlavou. Po stranách mu bezpomocne viseli obe ruky. Aj Magda Csátová stála, ale potom ho popchla.

- Poďme, lebo...- neukončila. Matej Varga zdvihol hlavu. Vydrala sa z neho veľká , široká vírivá nadávka (zahrešenie). Zdvihol ruku. Päťou hrozil v nemej tmavej ulici.

- Poďte! - netrpezlivo ho náhlila Magda Csátová a potom trochu nesmelu, ticho doložila: nehrešte. Muž sa pohol. Kráčali nemo. Magda Csátová ho z boku ukradomky pozorovala. Pobadala, že sa netacká. Ale zato tíško si čosi mrmlal pre seba. Náhle sa zastavil:

- Toto nie je život! - vykrikol s horkosťou a odpľul si.

- Nuž a prečo žijete takto? - spýtala sa Magda Csátová. Vaša rodina hladuje, no a vy v krčme lumpujete...nuž myslíte si, že...Muž sa zastavil.

- Mlčte! - skríkol. A či vy viete, prečo pijem?- Dievča mlčalo. Z pozadia hlasu muža černela akási tragédia.

- Viete, prečo pijem? - zakričal zúfalo muž do tmy.

Magda Csátová súrila rukou odchod.

- Viete, odkedy pijem?...- lálal muž ďalej zúfalstvo. Dievča sa pohlo. Drevorúbač bol zanedlho pri nej. Niekoľko minút išli nemo.

Videli ste náš byt? - spýtal sa neskôr Matej Varga - ticho, ale žeravým hlasom. Videli ste ten biedny brloh? Videli ste, ako žijeme?...Nebol som ja vždy takou handrou, nanič človek...hlas mu stále viac a viac planul. -Iba odvtedy...bol som poštárom...devätnásť rokov som čestne nosil...listy...rozumiete?...Potom po devätnástich rokoch prišlo toto...ulica...núdza...sekera a pálenka...handra, mizerný život je toto...som handra, mizerný človek...hej,...- rukou urobil veľký oblúk, plný horkosti . Keď prišli domov a stúpali dole po úzkych , tmavých pivničných schodoch, zdola sa šírilo akési zvláštne dusivé ticho smerom dohora. Magda Csátová zrýchlila kroky a bez zaklopania rýchlo otvorila dovnútra. Ale potom tak tam zostala pri dverách, držiac sa kľučky, stála otrášená a nemá. Matej Varga ju dohonil a vkročil.

Aj on zastal vo dverách. Posteľ stála teraz uprostred kutice a bola prikrytá deravou, ale čistou plachtou. Dievča ležalo na chrbte, nemo, ticho, ruky malo zopäté na prsiach. Petrolejka už nesvietila, ale sprava a zľava blikali dve drobné sviečky.

Vargových dievča bolo mŕtve. Jej utrápená tvár sa vyhladila. V izbe bolo kostolné ticho. Matka tichučko, nežnými rukami upravovala svoje mŕtve dieťa. Aj Szemková mlčky pomáhala.

Keď sa dvere otvorili a Magda Csátová vkročila s Matejom Vargom, obe sa pozreli smerom ku dverám. Vargová sa narovнала a pozrela na manžela. Nepovedala nič, iba nemo vystrela ruku. V tom pohybe bolo všetko. Nemé predstavenie mŕtveho dieťaťa, volanie i výčitka. - a veľa porozumenia voči živému.

Matej Varga iba stál, stál, stál vo dverách. Naveľa sa pohol. Pomalým pohybom si zdvihol ruku a sňal čiapku. Druhou rukou hlboko vmiešal do svojich šedivých riedkych vlasov. Potom hodil čiapku o zem a urobil kroky smerom k mŕtvemu dieťaťu. Postál pred ňou, iba pozeral, pozeral, pozeral na bledú , nehybnú, studenú tvár.

Hlava sa mu akosi zaklonila dozadu a vytryskol z neho dlhý, pretiahnutý výkrik, zanikajúci v chrčaní. A potom v plači padol na posteľ.

*Prágai magyar hírlap, 28. 3. 1933*

## Vianoce

V malej, vlhkej pivničnej izbe bez vzduchu bola tma. Žena behala niekde po meste, v takomto čase je vždy možné zarobiť niekoľko korún, v mnohých obchodoch je málo pracovníkov a veľa tovaru je potrebné dodať domov .

Muž prišiel nedávno domov. Svoj kabát hodil na posteľ a pri sporáku hľadal po tme drevo. Našiel niekoľko kusov. Založil oheň. Potom vzal jedno vedro a začal vystupovať hore na dvor, aby priniesol vodu. Svojimi drevenými nohami ťažko, poľutovaniahodne sa ťahá hore. Potom sa vrátil a v jednom kastroliku položil vodu na sporák. Ešte sa motal okolo sporáka, potom si k

nemu sadol. Z vrecka si vyhrabal plechovú škatuľu. Bolo v nej niekoľko úzkych komisičných cigariet. Zapálil si. Sedel nemo v tme. Zamračeno. Dlho vtáhoval dym, prsia sa mu veľmi zdvíhali, keď ho vyfúkol ústami.

Potom prišla domov žena. Zapálila malú petrolejku a dva, tri drobné balíčky položila na stôl.

- Čo si priniesla? - spýtal sa jej manžel.

Haringa - povedala ticho žena a vybalila jeden z balíčkov. Malá izba sa naplnila vôňou haringa a cibule.

- Som veľmi unavená, - povedala žena a ťažko si sadla. Jej muž sa na ňu díval. - Veľa si sa nabehala? Žena prikryvla. - Oplatilo sa? - opäť sa spytoval muž, ale teraz už mal hlas tvrdý. - Oplatilo sa? Obeháš si nohy a vypľuješ si pľúca, lebo ...- jeho hlas stúpil tak nebezpečne hore, a žena, ktorá poznala svojho muža a vedela, že teraz bude nasledovať dlhé, pútostivé zahrešenie, sa postavila, spravila dva kroky smerom k svojmu mužovi. - János, János,- povedala smutne - nechaj toho. Mužský zatíchol, ale medzi zubami čosi hlboko mrmlal.

- János ... chcela som Ťi voľačo kúpiť ... ale vieš, že ani jest' nemáme čo .... nuž iba toto...

Chlap trhol dohora hlavou. Žena odbaľovala jeden balíček z novinového papiera a podávala mu jeden prenosný, starý, z módy dávno vyšlý, ale teplý šál.

Jej manžel nevedome sa dotkol svojho krku a popotáhoval svoju roztrhanú, obnosenú košeľu.

- Kupovala som u starinára - povedala žena. - Ale je dobrý.

Muž natiahol ruku a prevzal. Pozrel na ženu a oči mu svietili. Žena mu dala ešte jeden malý darček. Boli v ňom cigarety. Nie Zorky.( to boli cigarety za 1. ČSR najmizernejšie )Šport. Vianočné cigarety.

Muž siahol do vrecka. - Ja iba toto, - povedal. Vybral jedno malé, dvojkorunové mydlo.

- Chcel som pančuchy, lebo som videl, že si celkom otrhaná, ale nemal som toľko peňazí. Ani na najlacnejšie.

Ale veď toto je veľmi dobré - povedala žena.

Stáli oproti sebe a nešikovne, nezvyknutí, držali v rukách dary, ktoré si navzájom dali.

Potom sa muž otočil a prehrabal sa v ohni. S kusom novinového papiera si pripálil. Športku. Dlho vyfukoval dym. Často. V tme bolo počuť klopkanie dolu prichádzajúcich krokov a škrabkanie neistej ruky. Žena otvorila dvere. Vstúpili dve dámy. Dve elegantné dámy v kožušinových kabátoch. Malá pivničná izba sa naplnila parfémom. Dym, cigarety, vôňa cibule a parfému sa pomiešali.

Nosy dvoch dám sa trochu zmraštili od stuchnutého, ťažkého vzduchu. Prsia robotníka a jeho ženy oťaželi od silného parfému. Ženy sa hlasne a priateľsky pozdravili. Muž prijal pozdrav zachmúrene a čierno. Manželka pozerala na ne s očakávaním. Jedna z dám sa ozvala a položila na stôl balík. Žena s mužom sa nemo na ne pozerali a celý zmeravení mlčali. Žena sa potom ozvala:

- Nech Boh odplatí vašu dobrotu, ďakujeme pekne, že aj na nás ste mysleli... - a chcela pobožkať ruku jednej. - Len to nechajte, dobrá ženička, len to nechajte, moja dobrá ... - povedala dáma, - dnes sú Vianoce a radosť Vianoc a glória do každého príbýtku zazvoní svojou víťaznou hudbou. Žena ju ťažko chápanie počúvala a myslela na celkom iné: - Keby ste mi mohli zadovážiť nejakú prácu. Aj môjmu mužovi. Už od novembra bedárčime. Môjho muža prepustili z práce a aj ja si zbytočne niečo zháňam. Ráďte vedieť, môj muž pracoval v gazdáčkovskej továrni a pekne zarobil vždy, , napriek tomu, že má obe nohy drevené, a fabrika skrachovala...preto prijmeme hocijakú prácu.

Dve dámy ponáhľajúc sa povedali: Pozrite sa, moja dobrá, my teraz na toto nemáme čas...musíme ešte ísť na mnohé miesta...Nech vás Boh požehnáva. - náhliac sa rýchlo odišli. Tí dvaja tam ostali sami. Žena prišla k balíku. Rozbalila ho. Je v ňom múka ... - vykrikla radostne. - A cukor...a ryža... a masť...

Aj muž pristúpil bližšie a chcel niečo povedať, ale z dvora k nim dole zakričal jeden hlas:

- Szafcsiková, pani Szafcsiková ...doma ste? Žena prišla ku dverám a otvorila ich. Na dvore, na konci schodov stála jedna, im podobná chudobná žena, ktorá žila tam hore, úplne na konci

dvora v jednej drobnej kuchynke - izbe. Žena zavolala dohora:- Doma sme. - Aj váš muž? - spytovala sa Veresová. - Aj on. - Len to som vám chcela povedať, aby ste prišli ku mne hore. Navarila som bobáľky. Žena môjho syna mi poslala za košík. - A aj iné všeličo. - Oni nemôžu prísť, nuž, prídite vy hore, dobre? Vtedy už aj muž tam stál pri svojej žene a pozeral dohora.

- Vyjdeme, - povedal namiesto svojej manželky.- Ďakujeme. Aj my niečo prinesieme. - Potom zatvorili dvere.

- Čo máme vziať? - pýtala sa žena. - Neviem, - povedal muž. Žena pristúpila ku stolu.

- Čo keď... - povedala neisto svojmu mužovi a pozrela sa na jeden z balíčkov... Muž prikývol. Žena schmatla jeden balíček. Bola v ňom ryža. - Prilož na oheň, - povedala manželovi, zatiaľ čo si zo skrine vyberala šatku. Pohli sa nahor.. Keď prechádzali krížom cez dvor, muž sa na minútku zastavil. Na dvore, inokedy plnom kriku, bolo teraz ticho. Ako keby nikoho nebolo doma. Bola zima. Sneh im pod nohami tvrdo vrzgal. Z konca dvora svietilo oproti nim priateľsky svetlo malinkej petrolejky. Žena šla popredku. Pod šatkou stískala darovanú ryžu, ktorú niesla do daru.

Muž ešte stál. Pozeral hore na nebo. Obloha bola čistá, plná hviezd. Hviezdičky ako keby boli žmurkali. Bolo mu trochu zima. Na krku si tesnejšie omotal šál. A kým sa mu ruky babrali s mäkkým šalom, vykročil aj on. Hľadel oproti drobnému svetielku. Až von bolo počuť hlasný hovor dvoch žien. Znovu pozrel na oblohu. Bol pokoj a ticho.

- Sú Vianoce, - pomyslel si a prsia sa mu rozohriali. Potom vkročil do sladko, makom voňajúcej izby.

*A nĕp, 25. 12. 1930. (Lud)*

## Hnevníci

Szabóová sa vrátila celá šťastná z trhu. Z jej zodratého, zaplataného, dopĺňaného koša vystrkovalo krk jedno chudé naľakane žmurkajúce kura.

- Čo je Szabóová? Kúpili ste kurča? - spytovala sa Nagyová, suseda, ktorá bola práve na dvore po vodu.

- Kúpila som jedno. Viete, pani Nagyová, kupujem každý rok dvakrát kurence. Pravda, iba polovicu, lebo na celý pár mi nevystačí, - dodala k tomu trochu smutne. - Dvakrát do roka. Na Veľkú noc a na narodeniny Betky. Moja duša zlatá má rada kuracinu. Nuž, nech sa poteší. Aj tak nám to nevychodí na hocikedy.

Veď je aj dobré kuracie mäso, - odpovedala druhá žena. Potom sa jej podrobne vypytovala, ako kúpila, čo za neho pýtali, či ho pot'ážkala, či má dobrú váhu a potom Szabóóovú uspokojila, že spravila dobrý obchod.. Szabóová celá šťastná a hrdá - vniesla kurča do svojej kuchyne - izby. No ako opravdivo sa tešila Betka kurat'u; aj si ho hneď pokrstila, spriatelila sa s ním a krmila ho chlebovými omrvinkami. Behom desiatich minút už každý obyvateľ malého domu vedel, - no nebolo ich veľmi veľa- že Szabóová kúpila kura, polovicu páru, dobre kúpila, kurča je ťažké, päť korún zjednała z pôvodnej ceny.

Iba Molnárová otrčila gambu na túto novinu, lebo Molnárová a Szabóová sa už dlho hnevali na seba. Na nejakej maličkosti malej - mrňavej veci sa dostali do seba - a iba z malých vecí sa stáva veľký hnev - no a Molnárová silne dodržiavala hnev. Veď aj ináč sa správala k Szabóovej s určitým podceňovaním, lebo bola chudobnou vdovou a vydržovala seba a svoju dcéru z doobedňajšieho upratovania, nočného prania, poobedňajšieho roznášania novín.

A Molnárová! Tá bola veľkou autoritou v dome! Jej muž bol odborný robotník, ba priam akýsi vedúci dielne, nuž veru skoro taký múdry človek ako továrenský pán inžinier. Bolo to teda na nich vidieť. Muž bol vždy vážny a odmeraný, nepristavoval sa s hocikým debatovať a Molnárová bola ešte pyšnejšia ako jej muž. Ona dávala tón v dome. Aj keď ostatné ženy mnohokrát cítili, že nemá pravdu, predsa sa sklonili pred jej autoritou.

- Kurča! Práve Szabóová potrebuje kurča! - hovorila Molnárová aj teraz s určitým opovrhnutím. - V týždni sedem dní hladujú, ale kurča, to potrebujú!

- Nuž Bože môj, - povedala nesmelo jedna zo žien - hocijako je človek chudobný, raz - dvakrát je predsa len sviatok, no a vtedy ...

- Nuž, nech svätí - skočila do reči Molnárová, - nevravím, aby nesvätila. Ale keď niet z čoho, nuž nedochádza. Teraz si kúpila kurča, ale potrebnosti k nemu, to si príde požičať od nás na vrátenie nikdy.

- Veď jej zo srdca pomôžeme, - ozvala sa jedna iná žena. - Kým máme my, nech má aj ona. Ťažko si zarába aj tak na živobytie.

- Vtedy nech si kúpi hovädzINU, tá je lacnejšia ! Aj s tou môže oslavovať taký, čo do týždňa iba raz je mäso. Nech nechce byť viac, čím je ... veru aby dostala žalúdočné kŕčce, keby nejedla kurča ! - mlela Molnárovej a jej rýchlo sa obracajúci jazyk umlčal ostatné.

Takto bola kuracia kauza Szabóovej vybavená v prvý deň. Ale Szabóová ho krmila, maznala, aby sa do veľkého dňa vykrmilo. A malý dom žil svoj zabehaný život dovtedy, kým jedného dňa kurča ochorelo. O ochorení vedel celý dom. Szabóová sa motala s vyplakanými očami, tak sa triasla o to malé kura ako iný človek o celý svoj majetok. A obyvatelia malého domu sa obávali spolu s ňou.

- Ako sa má kurča ?

- Čo robí kurča ?

- Ešte je choré ?

- Už žerie ?

Takto sa ozývali otázky aj stokrát denne. A Szabóová stokrát odpovedala Porozprávala, že zhrbeno sedí, že je smutné, nechce jesť, nechce piť, padá mu hlava, iba sedí a sedí smutne, a tak bolestivo žmurká drobnými očami, že skoro z nich padajú slzy. Potom prišla väčšia choroba. Jeden zo synčekov Molnárovej, Lacinko, ochorel. Bol vážne chorý, veľmi, aj doktor k nemu prišiel. Najprv iba raz, potom chodil - dvakrát, trikrát za deň. Diet'a prechladlo, dostalo zápal pľúc, malo vysoké horúčky. A s vyplakanými očami chodila aj Molnárová. Obyvatelia malého domu sa teraz zaujímali o druhého chorého.

Aj Szabóová počula, že Lacinko Molnár je chorý, ťažko chorý a aj jej srdce bolo pohnuté. Bola by rada povedala jedno - dve slová svojej hnevničke, ale sa neodvážila, bola to nasmelá ženička, čakala na to, aby sa tamtá ozvala prvá, lebo čo, ak ju okrične nahnevano. Akokoľvek sa trápila nad chorým kurčat'om, v tajnosti, v hĺbke srdca vzdávala vďaku dobrému Pánu Bohu, že je choré iba kurča, Betka je zdravá.

A na druhý deň nastala tá tragédia, malé kurča dokonalo. Pani Szabóová ho veru horko oplakala, nehanbila sa, oplakala ho. Prečo by aj neplakala ? Z dvoch kuriat na rok už jedno nie je ! Pritom ako ťažko bolo zadovážiť naň peniaze. Aj obyvatelia malého domu ho skorože oplakali.

Práve túto smutnú udalosť prejednávali na dvore, keď vyšiel lekár od Molnárových. Molnárová ho vyprevádzala po bránu. Ženy ju počkali, kým sa vráti späť.

- Ako sa má Lacinko?- opytovala sa jedna, keď sa Molnárová vrátila.

Tvár Molnárovej sa rozjasnila. Chvála Bohu, už sa niet čoho obávať, teraz to povedal pán doktor. Nebezpečenstvo pominulo. Na budúci týždeň bude môcť skákať hádam aj tu na dvore, ak bude dost' silný.

Ženám sa uľavilo, ale zrazu zosmutneli, lebo tým smutnejším sa stal prípad Szabóovej...

- Vy sa teda, pani Molnárová, môžete radovať, - povedala z nich jedna -, ale chuderka Szabóová...

- Čo sa prihodilo Szabóovej ? Vari jej len neochorela dcéra ? - spytovala sa sústrastne Molnárová, lebo materinské obavy posledných dní jej zmäkčili srdce a urobili ho citlivejším voči nešťastiu iných.

- Dievčat'u nič nie je, ale sviatočné kurča... nuž, sviatočné kurča sa veru vyvrátilo hore nohami. Zdochlo.- Molnárová bez slova stála. Chvíľu stála, potom sa otočila a vošla do bytu.

- Táto ženská nemá srdce, - mienila jedna zo žien hľadiac za ňou, potom sa rozišli, každá za svojou prácou.



Molnárová, ale tá sa zamyslela. Rozmýšľajúc riadila to i ono okolo uzdravujúceho syna. Teraz, keď už jej syn nebol v nebezpečenstve, jej veľmi veľkú obavu vystriedala veľká radosť. Aj sa hanbila. Nuž, a ona by tiež nevykonala všetko pre svoje deti? A len preto nadávala Szabóovej, že tá veľmi ľúbí svoje jediné dieťa? Nuž a nemá ona lepší osud ako Szabóová? Jej žije muž, má prácu, dobre zarába, svoje deti môžu riadne vychovávať a tá úbohá Szabóová .. koľko otročí ... koľko sa len umára ... sama, vdova ... a tej trocha radosti, čo chcela pôsobiť svojej dcérke... aj tá už nie je ...

Szabóová medzitým oplakávala svoje kurča. Betka ho tiež oplakávala.- Nuž, tak moja Betka, zajtra nebude kurča ... - hovorila v slzách svojej dcérke - vidíš, už ho niet ... nie je to možné... druhé kúpiť nemôžem ... no, neplač môj anjeličik, na Veľkú noc potom kúpime dve ...

Nečakane sa otvorili dvere. Szabóová sa otočila. Na prahu stála Molnárová. Bola trochu zmätená, trochu rozpačitá. Jedno kurča držala v rukách. Ticho, pomaly, priam bojzливо prehovorila:

- Pani Szabóová ... počula som, že vám zdochlo kura, ja mám viac ... jedno som doniesla ... zjedzte v zdraví ... Lacínko sa uzdravil, nuž nech majú radosť aj iní ... jáá ... -viac nevedela povedať, lebo plač jej stiahol hrdlo, iba sa načahovala s kurčat'om smerom k Szabóovej.

Szabóová len stála, stála bez pohnutia, nemo, a potom pomaly - pomaličky sa jej pustili slzy, ale to už boli slzy šťastia a radosti. Potom ani samy nevedeli, ako sa to stalo, kurča bolo v rukách rozradostenej Betky a dve ženy, dve hnevničky plakali vo vzájomnom objatí.

- Chvála dobrotivému Bohu ! Chvála dobrotivému Bohu ! - lámala Szabóová. Jedna chvála patrila za zdravie Lacinka a tá druhá za kurča.

Predsa len má tá Molnárová srdce, - skonštatovali neskôr ostatné ženy a ešte s väčšou úctou na ňu hľadeli ako doteraz.

*A nép, 13. 3. 1927. (Lud)*